

Значне зростання цін на товари і послуги на початку війни було наслідком руйнування виробництв, порушенням логістики, збільшенням витрат бізнесу, що призвело до скорочення пропозиції товарів і послуг. Отже, й рівень життя населення України значно знизився.

Звільнення ЗСУ окупованих територій, пристосування бізнесу до роботи у воєнних умовах, налагодження шляхів постачання товарів і послуг, а також фінансова допомога від наших союзників сприяли уповільненню зростання споживчих цін, внаслідок чого знизилась темпи інфляції, що також позитивно, не зважаючи на війну, позначається на рівні життя населення України.

Список використаних джерел

1. Удотова Л.Ф. Соціальна статистика: підруч. Київ:КНЕУ,2002. 376 с.
2. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики України; За ред. Л. М. Черенько. Київ: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2006. 428 с. URL: http://www.idss.org.ua/monografii/riven_juttya_naselennya%20krainu.pdf
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Методологічні положення державного статистичного спостереження "Зміни цін (тарифів) на споживчі товари (послуги)". URL: https://ukrstat.gov.ua/norm_doc/2021/310/310.pdf
5. Соціально-економічні індикатори рівня життя населення. URL: <https://library.if.ua/book/62/4485.html>

Щеглова Ярослава Сергіївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
кафедри статистики, обліку та аудиту;
науковий керівник:
Кущенко Олена Іванівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики, обліку та аудиту;
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ПРОБЛЕМИ ДОСТОВІРНОСТІ І ЗБОРУ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Аналітика матеріалів щодо проведення переписів населення в Україні привела нас до того, що 9 грудня 2020 року Кабінет Міністрів України прийняв розпорядження №1542-р «Про проведення у 2023 році Всеукраїнського перепису населення». У ньому зазначалося про погодження з пропозицією Державної служби статистики щодо проведення Всеукраїнського перепису населення у 2023 році, а також визнано

недійсність попередніх розпоряджень щодо проведення перепису населення такими, що втратили чинність [1].

Ситуація у країні на даний момент така, що у 2023 році не передбачається проведення перепису населення через воєнний стан, який значною мірою ускладнює збір достовірних даних. Проблеми достовірності даних і збору їх у повному обсязі є ключовими на час воєнного стану. Перепис у 2023 році планувалося проводити за допомогою новітніх методів, а не тільки за допомогою усного опитування громадян та фактичним місцем проживання, як це було у 2001 році [2].

Рис. 1. Аналітичне порівняння особливостей перепису населення України у 2001 та прогнозованого у 2023 роках [3]

На рис. 1 наочно показано особливості проведення перепису у 2001 році та чим від нього відрізнявся б Другий Всеукраїнський перепис населення, проведення якого було заплановано на 2023 рік, а також методи перепису населення у Сполучених Штатах Америки та країнах Європи [3].

Звернувши увагу на методи проведення перепису, можна помітити, що у 2023 році у планах було застосування методу усного опитування, так само, як і в 2001 році. Проте цей метод не дає жодних гарантій достовірності інформації, адже, як наголошує Міністерство юстиції, вимагати обов'язкову ідентифікацію особи мають право тільки уповноважені представники Національної поліції, Служби Безпеки України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби, Державної міграційної служби, Державної митної служби і Збройних сил.

Відповідно, виникає проблема достовірності таких даних, адже фахівці з перепису не є уповноваженими представниками жодного з вищезазначених державних органів, тому є ймовірність, що надана інформація є недостовірною або такою, що вимагає додаткової перевірки. Наведена проблема актуальна і для опитування за фактичним місцем проживання, але цей метод не планувалося застосовувати у 2023 році. У період воєнного стану втілення описаних методів, які вимагають обов'язкової присутності людини наживо, є найменш можливими та безпечними щодо реалізації, тому що, як

відомо, під час повітряних тривог вкрай небезпечно перебувати у місцях, де знаходиться значна кількість людей, а також у будівлях критичної та цивільної інфраструктури, адже саме по будівлях такого призначення країна-агресор завдає ударів.

Окрім вже описаних недоліків, у опитування за фактичним місцем проживання існує проблема збору даних. Це пов'язано з тим, що значна частина населення покинула свої зареєстровані і фактичні місця проживання та виїхала закордон або змінила фактичне місце перебування у межах України. На думку деяких експертів, більша частина громадян, які виїхали закордон, не повернеться до України навіть після закінчення війни, разом з цим може не бути підстав для позбавлення їх громадянства України. Тобто неможливо організувати збір даних від громадян, які виїхали з території України, шляхом опитування за фактичним місцем перебування, тому дані не будуть зібрані у повному обсязі.

У відкритих джерелах наявна інформація про те, що перепис населення у 2023 році мав проводитися за допомогою таких методів: опитування через Інтернет, ідентифікація особи за допомогою номеру мобільного телефону, використання даних із державних реєстрів. Ці методи є новітніми, проте кожен із них має свої переваги та недоліки.

Опитування через Інтернет мають такі переваги:

- можуть охопити велику кількість людей, отже, підвищується ймовірність збору даних у повному обсязі;
- потребує менше витрат фінансових ресурсів і часу на заповнення анкети;
- опитування може пройти населення, яке знаходиться закордоном.

Проте варто зазначити, що інформація, отримана через опитування в Інтернеті буде достовірною тільки за умови проходження ідентифікації особи. Кіберзлочинці як з України, так і з інших країн, у тому числі з країни-агресора, можуть підробити адресу сайту, на якому проводиться опитування і зібрати усі персональні дані тих, хто пройшов опитування. Відповідно, цей метод не є безпечним з точки зору захисту персональних даних і перед проходженням опитування виникає потреба перевіряти автентичність сайту або офіційного ресурсу.

Проблему ідентифікації особистості вирішує мобільний застосунок «Дія», але далеко не кожен користується цим додатком, особливо це стосується людей похилого віку. Ідентифікація особи за допомогою номеру мобільного телефону була б дієвим методом тільки за умови зобов'язання громадян реєструвати SIM-карту за наявності документа, що посвідчує особу. На даний момент SIM-карту можна придбати без ідентифікації особи, так як вона є добровільною, і одна особа може мати безліч незареєстрованих номерів мобільного телефону, що дає змогу безкарно реалізовувати різноманітні шахрайські схеми навіть громадянами країни-агресора, які знаходяться на території України. Доволі значна частина SIM-карт не прив'язана до конкретної ідентифікованої особи. Отже, достовірні дані можна зібрати не у повному об'ємі.

У 2001 році при переписі ставили 19 запитань на визначення демографічних тенденцій, кількості міського, сільського і працездатного населення, кількості українськомовного та російськомовного населення, рівня освіти і зайнятості населення. У 2023 році планували анкету у 50 запитань на визначення: демографічних тенденцій, етнічного походження, мовних ознак та громадянства, рівня освіти і зайнятості населення, міграційної активності, статусу інвалідності, житлових умов. Факторів щодо визначення стало значно більше, ніж було у 2001 році.[3, 4] Відповідно є потреба брати дані з набагато більшої кількості реєстрів. Перепис населення за допомогою даних з державних реєстрів можна було б вважати таким методом, який надасть змогу зібрати якомога достовірнішу інформацію за коротші терміни і з мінімальними фінансовими витратами [5, с. 1053]. Проте:

- щодо визначення демографічних тенденцій, кожен громадянин України має зробити заміну паспорта на документ у формі ID-картки або отримати інший документ, який оформлюється із застосуванням засобів Єдиного державного демографічного реєстру [4]. З 2014 року неможливо оформити документи особам, що знаходяться на окупованих країною-агресором територіях;

- для визначення етнічного походження та громадянства також потрібні дані з ЄДДР. Паспорт громадянина України не є єдиним документом, з якого можливо зібрати дані. Потрібні дані посвідок на тимчасове та постійне проживання на території України іноземців та осіб без громадянства, а також інші документи, що підтверджують спеціальний статус, посвідчують особу. Мовні ознаки за реєстрами визначити неможливо, але можливо за допомогою опитувань в інтернеті та усного опитування;

- рівень освіти населення можна визначити за даними з реєстрів Міністерства освіти і науки України. Але через воєнний стан скоротилася кількість бажаючих вступати до закладів вищої освіти саме в Україні або у цілому. Це значно вплине на рівень освіти населення. Також за допомогою реєстрів не можна сформулювати однозначний висновок про зайнятість населення. Через воєнний стан значна кількість працездатного населення влаштовується на роботу закордоном або є безробітною. Окрім цього існує велика проблема неофіційного працевлаштування, так як все менше роботодавців мають бажання офіційно наймати на роботу робітника на постійну основу. Незважаючи на це, значну кількість даних можливо зібрати з Державного реєстру фізичних осіб – платників податків і баз даних Пенсійного фонду;

- для визначення міграційної активності можливо застосувати дані з електронних баз Державної міграційної служби. Але через воєнний стан є населення, у якого є причини і можливість незаконно перетинати кордони України з метою в'їзду до країни або виїзду з неї;

- визначення статусу інвалідності населення можливе за наявності даних Міністерства охорони здоров'я України. Через воєнний стан рівень інвалідності населення значно зріс і зростатиме до закінчення війни. Це пов'язано з тим, що багато військових набувають статусу інваліда;

- щодо визначення житлових умов населення необхідне опитування за фактичним місцем перебування, що не є можливим і доцільним під час воєнного стану, а також інші дані з різноманітних реєстрів і навіть з реєстрів нотаріату. Через воєнний стан рівень смертності в Україні зріс, отже, усе більше людей вступає у спадок. У сфері нотаріату Спадковий реєстр є невід'ємним джерелом даних. Проте більша частина нотаріальних реєстрів була закрита у деяких регіонах України через можливість масштабних кібератак з боку злочинців та громадян країни-агресора та задля перешкоджанню витоку даних.

21 вересня 2023 року набуло чинності розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Програми розвитку офіційної статистики до 2028 року», у якому визначено пріоритетні напрями розвитку статистики. Затверджена програма спрямована на задоволення потреб суспільства у об'єктивній, достовірній та неупередженій статистичній інформації [6,7]. Отже, в майбутньому статистика перейде на новий рівень в Україні.

Враховуючи усе вищевикладене, можна зробити висновок, що перепис населення, який буде проведено з метою збору якомога достовірніших даних у повному об'ємі має відбутися не одразу по закінченню війни, а на декілька років пізніше. Тому що після війни будуть більш достовірні дані, аніж можливо отримати на даний момент, будуть відкриті усі реєстри, окуповані території буде звільнено, відповідно, будуть достовірні дані бід більшої кількості громадян України, а також потрібен час на стабілізацію країни у пост-воєнний час і час на організацію перепису населення і розробку дієвих новітніх методів щодо збору даних, за допомогою яких буде можливо прозоро відстежувати визначення різноманітних факторів.

Список використаних джерел

1. Про проведення у 2023 році Всеукраїнського перепису населення: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2020 №1542-р // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1542-2020-%D1%80#Text> (дата звернення 28.09.2023).
2. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 28.09.2023).
3. Перепис населення України: як відбуватиметься та скільки коштуватиме. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/12/10/infografika/suspilstvo/perepys-naselennya-ukrayiny-yak-vidbuvatymetsya-ta-skilky-koshtuvatyme> (дата звернення 28.09.2023).
4. Другий Всеукраїнський перепис населення. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%B8%D0%B9_%D0%B2%D1%81%D0%B5%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%B8%D1%81_%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5

%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F (дата звернення 28.09.2023).

5. Кущенко О. І., Мамонтова О. Г. Статистичні трансформації проведення другого перепису населення України у 2023 році. // Priority directions of science and technology development. Abstracts of the 7th International scientific and practical conference. SPC "Sci-conf.com.ua". Kyiv, Ukraine. 2021. С. 1050-1054

6. Про затвердження Програми розвитку офіційної статистики до 2028 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.09.2023 №1542-р (Чинне від 21.09.2023)// База даних «Законодавство України» // ВР України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/989-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення 28.09.2023).

7. Шмигаль: перепис населення 2023 року буде «незвичайним». Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-uriad-pereryps-naselennia/31459503.html> (дата звернення 28.09.2023).